

A young girl with curly hair is blowing bubbles in a park. She is holding a blue bubble wand and a small white container of bubble solution. The background is a lush green park with trees and sunlight filtering through the leaves.

De pedagogische professional van de toekomst

21st. Century Skills Professionals 0- tot 6-jarigen

Bouwgroep PACT
Juni 2014

Samenstelling:
Jeannette Doornenbal
Clarine de Leve

Samen werken voor
het jonge kind

Inleiding

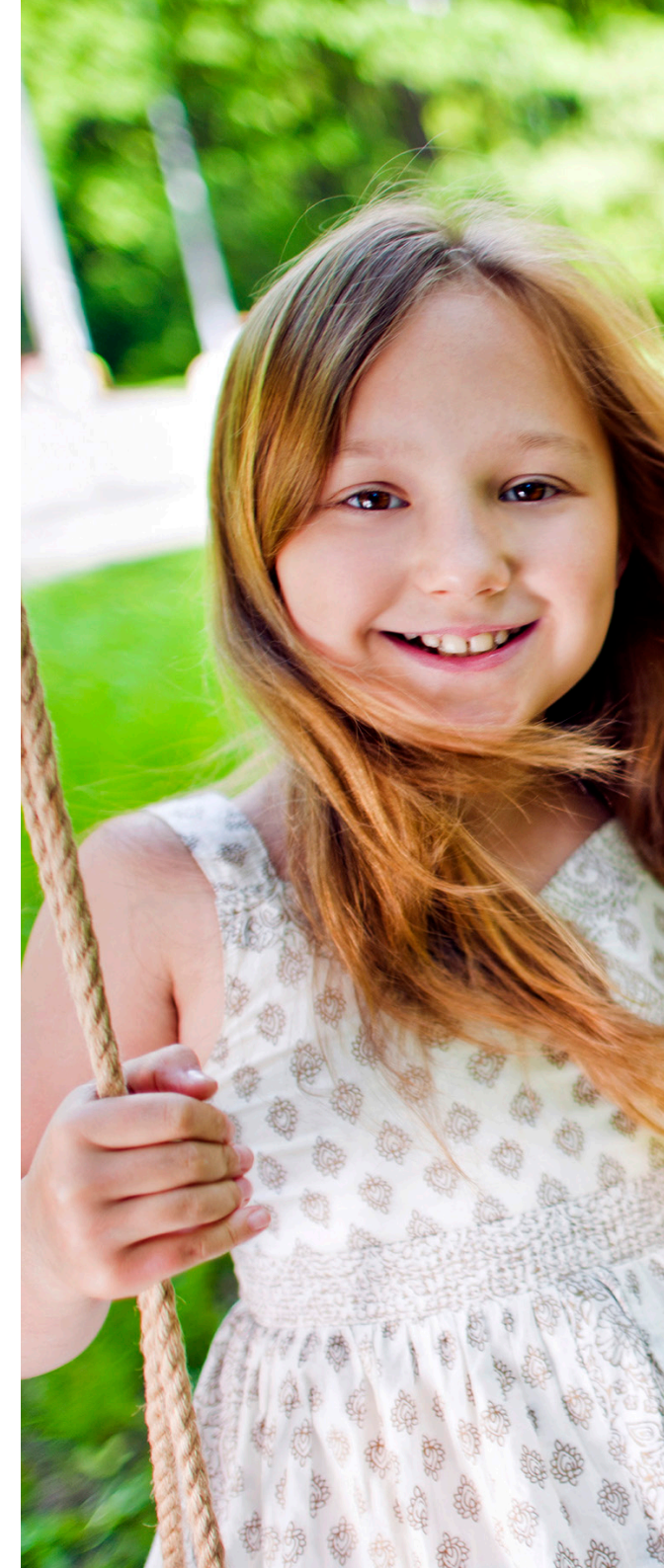
In het kwaliteitsproject PACT werken praktijk, wetenschap en beleid samen aan de versterking van de pedagogische omgeving van jonge kinderen. PACT wil de werelden van onderwijs, opvang en zorg verbinden en stimuleren dat er meer geïntegreerde voorzieningen voor 0- tot 6-jarigen komen. Dit is urgent omdat in de huidige praktijk de versnippering groot is.

Het is de ambitie van PACT om die versnippering tegen te gaan of zelfs op te heffen. Door sterke pedagogische basisvoorzieningen voor 0- tot 6-jarigen in te richten waaraan ALLE jonge kinderen, ook kinderen met zorgvragen, deel kunnen nemen. Om kinderen zo te laten opgroeien dat ze al hun talenten kunnen ontplooiën, is in deze basisvoorziening niet alleen educatieve, pedagogische en onderwijskundige expertise nodig, maar ook hulp- en zorgexpertise die 'kindnabij' is georganiseerd. In PACT ligt de focus dan ook op de professionalisering van zowel pedagogische- en educatieve- als zorgmedewerkers: de pedagogische professionals van de toekomst. Want de professionals maken uiteindelijk het verschil!

In deze publicatie werken we het beeld uit van die pedagogische professional van de toekomst. Over welke vaardigheden moet een geïntegreerd pedagogisch team voor 0- tot 6-jarigen beschikken en welke vaardigheden moeten individuele medewerkers hebben? Onderleggers hierbij zijn geweest:

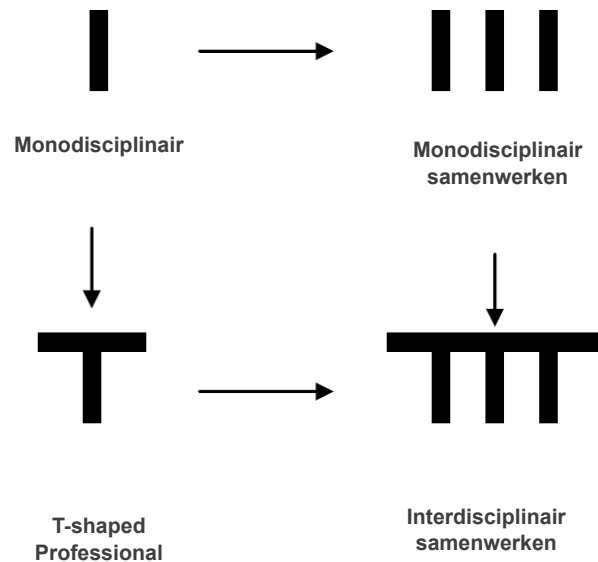
- Uitgangspunten en IJkpunten PACT. Hierin is een set van criteria beschreven waaraan een sterke geïntegreerde pedagogische basisvoorziening voor jonge kinderen moet voldoen.
- De kwaliteitskaders cq competentieprofielen zoals die voor de drie sectoren van onderwijs, kinderopvang en jeugdhulp gelden. Respectievelijk: SBL-competenties leraar; doelen kinderopvang (Rixen Walraven) en Pedagogisch kader kinderopvang (Singer & Kleerkoper, 2009), Jeugdhulpwerker van de toekomst (Schuurman).

We schetsen eerst wat de kenmerken zijn van respectievelijk monodisciplinair, multidisciplinair en interdisciplinair werken. Vervolgens presenteren we de competenties waarover teams en professionals in geïntegreerde kindvoorzieningen moeten beschikken. Wij spreken dan over de T-shaped professional en T-shaped teams voor 0- tot 6-jarigen.

Monodisciplinair, multidisciplinair, interdisciplinair

Op dit moment is het pedagogische veld voor 0- tot 6-jarigen versnipperd. Er zijn losstaande voorzieningen: kinderopvang, peuterspeelzalen, vroeg- en voorschoolse educatie (VVE), peuterscholen, onderbouw basisschool, samenwerkingsverbanden primair onderwijs, zorgteams en Centra Jeugd en Gezin. En er werken verschillende professionals: leraren, pedagogisch medewerkers kinderopvang, pedagogisch medewerkers in de peuterspeelzalen, jeugdgezondheidszorgprofessionals (bv sociaal verpleegkundigen) en jeugdhulpmedewerkers. De uitdaging voor de toekomst is dat deze monodisciplinaire professionals zich ontwikkelen tot T-shaped professionals en dat multidisciplinaire teams zich ontwikkelen tot interdisciplinaire teams. Dat is nodig voor de uitvoeringspraktijk in geïntegreerde voorzieningen. Onderstaande figuur laat die uitdaging schematisch zien. Uitgangspunt is dat een T-shaped professional pas tot groei kan komen in een context, een team dat hem of haar faciliteert. Andersom heeft een interdisciplinair team professionals nodig die daarin ook weten te acteren. Het een kan dus niet zonder het ander. In de volgende paragrafen gaan we op deze vier aspecten in.

Monodisciplinaire professionals I

Monodisciplinair werken betekent dat professionals gewend zijn om met vakgenoten te werken en verantwoordelijkheid te dragen voor hun taken - zonder verbinding met andere disciplines. Dus het schoolteam, het team van de kinderopvang en het zorgteam staan los van elkaar. Er is geen regulier overleg op het niveau van de individuele casuïstiek. Afstemming is moeilijk te regelen.

Professionals van nu worden nog overwegend monodisciplinair opgeleid voor een beroep met eigen standaarden en beroepsregels (zie kader).

Leraren worden opgeleid aan de pabo – uitstroombroek jonge kind. Dit is hbo. Sinds kort zijn leraren soms ook academisch geschoold op de academische pabo. Volgens de wet op het primair onderwijs moet onderwijs een ononderbroken ontwikkeling van kinderen realiseren op een breed terrein. De wet onderscheidt verschillende ontwikkelingsgebieden: cognitief, creatief, sociaal en lichamelijk. In de SBL-competenties zijn de 7 bekwaamheidseisen voor de leraar vastgelegd: pedagogisch competent, vakinhoudelijk en didactisch competent, organisatorisch competent, competent in samenwerken met collega's, met de omgeving (in ieder geval met ouders), en in reflectie en ontwikkeling.

Pedagogisch medewerkers worden opgeleid aan een MBO-opleiding zorg en welzijn, soms met specifieke aandacht voor kinderopvang. Soms zijn ze HBO-geschoold aan pedagogiek-opleidingen, of WO-opgeleid (pedagogische stafmedewerkers). Doelen van de kinderopvang zijn: zorgen voor fysieke, emotionele en sociale veiligheid, bevorderen van sociale en persoonlijke competenties van kinderen, socialisatie en overdracht van waarden en normen. In het pedagogisch kader voor de kinderopvang (Singer & Kleerekoper, 2009) worden de vaardigheden van pedagogisch medewerkers beschreven die nodig zijn om deze doelen te realiseren. Het gaat om competenties op het gebied van interactie, organiseren van de groep, organiseren van dagritme, kindparticipatie, spel- en activiteitenbegeleiding, inrichting van binnen- en buitenruimtes, observeren en volgen, en samenwerken met de omgeving of ouders.

Medewerkers jeugdzorg en jeugdhulp

hebben een HBO-opleiding maatschappelijk werk of sociaal pedagogische hulpverlening en ook steeds vaker een HBO+ profiel: dit zijn WO-opgeleide pedagogen, orthopedagogen of ontwikkelingspsychologen. De professionalisering van de jeugdzorg/jeugdhulp is een actueel dossier. In 2010 is het Actieplan Professionalisering (opgesteld door o.a. NJI, MOVISIE, HBO-Raad) gepresenteerd, waarin zaken als beroepsstructuur, beroepsregistratie, tuchtrecht en aanwijzingen voor de opleidingen beschreven worden. In 2013 werd de inhoud van dit plan onderdeel van de Jeugdwet, die in 2015 in werking treedt. Het stelsel van jeugdhulp gaat in 2015 fors veranderen. Dit heeft ook gevolgen voor de profielen van medewerkers. Er komt meer nadruk te liggen op het versterken van het oplossingsvermogen van gezinnen en het activeren en adviseren van diegenen die met kinderen werken (in opvang en onderwijs).

Belangrijke inhoudelijke competenties zijn het vermogen om te kunnen diagnosticeren (verstoorde ontwikkeling van kinderen) en het kunnen werken met de krachten van (familie)systemen. In 2013 formuleert MOVISIE 10 competenties voor WMO-werkers die in hoofdlijnen ook gelden voor jeugdhulp-werkers:

- Verheldert vragen en behoeften;
- Versterkt eigen kracht en zelfregie;
- Is zichtbaar en gaat op mensen af;
- Stimuleert verantwoordelijk gedrag;
- Stuur aan op betrokkenheid en participatie;
- Verbindt gezamenlijke en individuele aanpak;
- Werkt samen en versterkt netwerken;
- Beweegt zich in uiteenlopende systemen;
- Doorziet verhoudingen en anticipeert op veranderingen;
- Benut professionele ruimte en is ondernemend

Anno 2014 hebben medewerkers die nauw samenwerken of toe willen groeien naar een geïntegreerde pedagogische voorziening voor 0- tot 6-jarigen, dus niet dezelfde opleidingsachtergrond. Ook hebben ze verschillende opleidingsniveaus, van mbo tot wo, en verschillende beroepsprofielen. Deze opleidingsystematiek is niet meer passend bij de huidige praktijk waarin onderwijs, opvang en zorg in verbinding met elkaar willen werken rond en met ouders en kinderen. Op meerdere plaatsen in Nederland zien we dat mbo- en hbo-opleidingen (h)erkennen dat er discipline-overstijgende onderwijspraktijken moeten ontstaan om professionals toe te rusten voor een veranderende praktijk, waarin opvang, onderwijs en zorg integraal samenwerken. Een voorbeeld is de minor Gezond Opgroeien van de Hanzehogeschool Groningen waar bachelor studenten uit verschillende studierichtingen samen onderwijs volgen en in projectopdrachten samenwerken aan complexe vraagstukken waarvoor de inbreng van meerderde disciplines wenselijk is.

Multidisciplinaire teams III

Monodisciplinair opgeleide professionals kunnen samenwerken in multidisciplinaire teams, ieder vanuit haar of zijn eigen deskundigheid. Of anders gezegd: een ieder stelt vanuit zijn eigen vakgebied een eigen werkplan op. Vervolgens vindt er afstemming plaats, bijvoorbeeld over werkprocessen en regels, er is informatie-uitwisseling en –overdracht over kinderen en ouders, maar ook over gevolgde werkwijzen en methodes; er zijn bijvoorbeeld gezamenlijke feesten en vieringen. Er is dus afstemmingsoverleg, overdracht van kinderen en informatieoverdracht.

T-shaped professionals en T-shaped teams

In geïntegreerde pedagogische voorzieningen is het interdisciplinair kunnen en willen werken een noodzaak. Ten eerste om de leefwerelden waarin kinderen opgroeien te verbinden (gezinnen, school, kinderopvang, buitenschoolse opvang, straat en buurt). En ten tweede om complexe vraagstukken rond opvoeden, ontwikkelen en onderwijzen niet geïsoleerd maar integraal aan te pakken. Het team moet in gezamenlijkheid samen besluiten kunnen nemen, diagnoses stellen, analyses maken, perspectief ontwikkelen en plannen uitwerken, praktisch uitvoeren en de processen en de resultaten volgen. Dit betekent niet dat iedereen hetzelfde doet. Integendeel! Juist de diversiteit aan deskundigheden is essentieel in een geïntegreerde pedagogische voorziening.

Er is een juiste mix van functies nodig waarin medewerkers elkaar aanvullen: het beginsel van complementariteit. Maar een ieder werkt wel vanuit gezamenlijkheid (gedeelde waarden en visie) aan het zelfde perspectief en dezelfde doelen. Dat impliceert dat medewerkers uit onderwijs, opvang en zorg niet alleen zelfbewuste professionals moeten zijn, een sterke beroepsidentiteit moeten hebben en goed zijn in hun vak; maar zij moeten tevens over vaardigheden beschikken om in gezamenlijkheid perspectief te ontwikkelen, samen met ouders doelen te stellen, aanpakken uit te werken en samen met ouders te evalueren. Dat zijn generieke vaardigheden waarover elke medewerker in een geïntegreerde pedagogische omgeving voor 0- tot 6-jarigen moet beschikken.

Kenmerken van de individuele T-shaped pedagogische professional voor 0- tot 6-jarigen

1. Eigen vakbekwaamheid

De T-shaped professional:

- is vakbekwaam op eigen vakgebied, dat wil zeggen: de educatieve professional (leraren en pedagogisch medewerkers):
  - heeft kennis van wat jonge kinderen nodig hebben om op te groeien
  - heeft de vaardigheden voor interactie met individuele kinderen en met groepen
  - heeft educatieve en didactische skills
  - heeft skills in het verzorgen van jonge kinderen
  - heeft skills voor groeps- en tijdmanagement
  - is vaardig in werken met ouders
- de zorgprofessional:
  - heeft kennis van ontwikkelingsstaken van jonge kinderen, opvoedingsvragen en ontwikkelingspsycho(patho)logie
  - kan preventief en omgevingsgericht werken
  - heeft skills voor diagnostiek en het bieden van opvoedingsondersteuning en begeleiding (op maat) aan zowel collega's als het kind en ouder/gezin
  - is vaardig in werken met ouders

2. Beroepsidentiteit en complementariteit

De T-shaped professional:

- kan eigen expertise verwoorden en zichtbaar maken
- herkent en erkent de meerwaarde van de professie van anderen en van zichzelf
- heeft basiskennis van en interesse in de eigen en de andere disciplines (taal!)
- kan integratief denken en handelen: kan eigen vakkennis in andermans werkgebied integreren en leemtes overbruggen

3. Lering trekken en innovatieve skills

De T-shaped professional:

- kan bijdragen aan en werken vanuit een gezamenlijke visie, perspectief en doelen
- heeft een lerende en onderzoekende houding, vraagt en geeft waar nodig interdisciplinaire consultatie
- denkt en handelt out of the box: heeft ontwerpend creatief vermogen en een flexibele houding
- kan doelmatig en planmatig werken
- kan samen met collega's kinderen volgen

4. Persoonlijke en sociale vaardigheden

De T-shaped professional:

- kan samenwerken met andere disciplines, ouders en kinderen
- beschikt over communicatieve vaardigheden
- kan omgaan met verschillen
- is aandachtig en beschikbaar

5. Technologie en informatie, media skills

De T-shaped professional:

- heeft kennis van (nieuwe) technologie voor samenwerking met elkaar, ouders en kinderen
- past (nieuwe) technologie voor ontwikkelen, spelen en leren toe

TTTTT team: Interdisciplinair samenwerken, een T-shaped team

Een T-shaped team is:

1. Integraal vakbekwaam

- de professionals in een T-shaped team hebben goede kennis van (en respect voor) de bijdrage en de rol van andere disciplines, zonder vooroordelen
- een T-shaped team heeft een complementaire samenstelling naar disciplines en rollen

2. Lerend en innoverend

- een T-shaped team werkt vanuit een gedeelde visie, morele waarden en perspectief en weet deze te verwoorden
- heeft duidelijke doelen, is het onderling eens over deze doelen en weet deze te verwoorden
- leert samen en trekt lering uit het verleden; zet leren om in handelen
- werkt met gezamenlijke bronnen en dossiers, die het delen van kennis bevorderen

3. Samenwerkend

- de professionals in het team beschikken over vaardigheden in communicatie, samenwerking, overleg en conflicthantering
- het team heeft effectief leiderschap en een goede mix van openheid en structuur, ook in vergadermanagement. Openheid en zelfreflectie worden gestimuleerd; er wordt structuur aangebracht door ordening, regels en stellen van grenzen
- de teamleden weten van elkaar wie verantwoordelijk is voor wat, vanuit erkende ongelijkheid
- het team werkt vanzelfsprekend samen met ouders, gebruikt netwerk in de buurt en werkt samen met vrijwilligers

4. ICT proof

- benut en ontwikkelt waar nodig nieuwe technologie voor effectieve en efficiënte samenwerking.

Interdisciplinaire samenwerking vraagt daarmee om vier niveaus van actieve deskundigheid (Korevaar & Wester, 2013):

- het verwerven van de gewenste kennis over elkaars disciplines om te kunnen samenwerken; elkaars taal leren begrijpen en ten dele ook spreken;
- ervaring opdoen door als team casuïstiek te bespreken;
- als samenwerkend team praktijkkennis opbouwen;
- ervaringskennis van burgers, hun sociaal netwerk en dat van vrijwilligers erkennen en benutten als gelijkwaardige bron van kennis, naast wetenschappelijke en professionele kennis.

Wat betekent dit voor PACT?

- Het uitdragen van de noodzaak en urgentie van de transitie naar een 21st. century skilled professional voor 0- tot 6-jarigen;
- Het opstellen van een ontwikkelagenda voor de professionalisering van aankomende professionals (aan relevante bachelor opleidingen), startende professionals (vasthouden en doorontwikkelen van jong potentieel) en ervaren professionals (na- en bijscholingsplannen vanuit de drie sectoren: opvang onderwijs en zorg);
- Het implementeren van succesfactoren om bij te dragen aan interdisciplinaire teamontwikkeling en high performing teams;
- Het opstellen van een ontwikkelagenda voor T-shaped leiderschap in geïntegreerde voorzieningen voor 0- tot 6-jarigen.

Referenties

Berger, M. & Hens, H. & Jansen, I. (e.a) (2010). Eindrapportage Actieplan professionalisering Jeugdzorg. NJi: Utrecht.

CAOP (2013). Samenwerking kinderopvang en basisonderwijs. Onderzoek naar de kansen en uitdagingen van samenwerking tussen kinderopvang en onderwijs voor kinderopvangmedewerkers. Den Haag: CAOP.

CORE (2011). Competencies for Early Childhood and Youth Development Education. Kansas, Missouri: CORE.

Delden, P van (2009). Samenwerken in de publieke dienstverlening. Ontwikkelingsverloop en resultaten. Delft: Eburon.

Doornenbal, J. (2012) Opgroeien die je maar één keer. Pedagogisch ontwerp voor een kindcentrum. Groningen: Andere tijden in onderwijs en opvang.

Doornenbal, J., Duin, A. & G. Meijknecht (red.). (2014). Samen voor ALLE kinderen, Uitgangspunten en ijkpunten voor een sterke pedagogische omgeving voor jonge kinderen. PACT / Het Kinderopvangfonds.

(2011). De kracht van kinderen, ouders en begeleiders. Het competentiedebat. Magazine Kinderen in Europa: Child Care International.

Korevaar, L. & Wester, F. (2013). Eindrapport 2009-2012 WMO-werkplaats. WMO-werkplaats Groningen en Drenthe.

Oskam, I. (2009). Op weg naar innovatiekracht. Technisch innoveren en ondernemen als continu proces. Hogeschool van Amsterdam, lectorale rede.

Riksen-Walraven, M. (2004). Pedagogische Kwaliteit in de kinderopvang: doelstellingen en kwaliteitscriteria. In: R. van IJzendoorn, L. Tavecchio & M. Riksen-Walraven (red.). Kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang (pp. 100-123). Amsterdam: Boom.

Singer, E. & Kleerekoper, L. (2009). Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar. Maarssen: Elsevier. opvang.

Schuurman, A (2013). Profiel van de jeugdhulpmedewerker van de toekomst. Utrecht: E-Book.

Vlaar, P. & Kluff, M. (2013). Competenties maatschappelijke ondersteuning. Utrecht: Movisie.

De pedagogische professional van de toekomst is één van de uitgaven die de Bouwgroep van PACT heeft samengesteld. De andere uitgave is 'Samen voor ALLE kinderen'. In die publicatie werken we uitgangspunten en ijkpunten uit voor een geïntegreerde pedagogische omgeving.

Contactinformatie

PACT Projectleiding:

Anki Duin: anki@pedagogischPACT.nl

Gerdi Meyknecht: gerdi@pedagogischPACT.nl

www.pedagogischPACT.nl

PACT is een project van Het Kinderopvangfonds

HETKINDEROPVANGFONDS